

JAN KLUZA

Uniwersytet Jagielloński

PRZESTĘPSTWO SAMOUWOLNIENIA SIĘ.
UWAGI NA TLE ORZECZEŃ SĄDU NAJWYŻSZEGO
O SYGN. I KZP 11/16 ORAZ I KZP 3/17

1. WSTĘP

Przestępstwo samouwolnienia się zostało stypizowane w art. 242 § 1 k.k. Zgodnie z nim karze grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch podlega ten, kto uwalnia się, sam będąc pozbawionym wolności na podstawie orzeczenia sądu lub prawnego nakazu wydanego przez inny organ państwowy. Pozostałe paragrafy zaś tego artykułu wymieniają inne formy odpowiedzialności karnej związane z niepowróceniem z przepustki w odbywaniu kary pozbawienia wolności oraz typ kwalifikowany samouwolnienia się polegający na działaniu w porozumieniu z innymi osobami, używaniu przemocy, groźby jej użycia lub uszkodzenia miejsca zamknięcia. Zakres przedmiotowy przestępstwa z art. 242 § 1 k.k. określony został, jakby się mogło wydawać, dość jednoznacznie. Wątpliwości jednak w stosowaniu tego przepisu pojawiły się w związku z odbywaniem kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, a więc poza zakładem karnym, w miejscu zamieszkania skazanego przy wykorzystaniu technicznych narzędzi kontrolujących miejsce pobytu skazanego. Na tym gruncie przy rozpoznawaniu apelacji wyłoniło się będące przedmiotem

niniejszego opracowania zagadnienie prawne dotyczące tego, czy uchylenie się od wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego stanowi samouwolnienie się w myśl art. 242 § 1 k.k. Rozpoznający to zagadnienie Sąd Najwyższy w trybie art. 441 § 2 k.p.k. przekazał je do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi tego sądu¹, który następnie na podstawie art. 441 § 5 k.p.k. postanowił przejąć je do swojego rozpoznania, co świadczy o doniosłości prawnej tego zagadnienia, bowiem w sprawach karnych takie rozstrzygnięcie SN należy do rzadkości. Rozstrzygając w wyroku² powyższe zagadnienie, SN co prawda uniewinnił oskarżonego od zarzucanego mu czynu, niemniej w jego uzasadnieniu stwierdził, że: „Czynnościowe »uwolnienie« z art. 242 § 1 KK polega na wydostaniu się poza obręb miejsca zamknięcia lub dozoru”. Z powyższą odpowiedzią nie można się zgodzić. Zakłada bowiem dopuszczalność odpowiedzialności karnej za czyn z art. 242 § 1 k.k. w razie przełamania zabezpieczeń systemu dozoru elektronicznego, w ramach którego odbywana jest kara pozbawienia wolności. Tymczasem odpowiedzialność taką na gruncie art. 242 § 1 k.k. w takich przypadkach odbywania kary pozbawienia wolności należy wykluczyć, co zostanie przedstawione w niniejszym artykule.

2. STAN FAKTYCZNY

Podstawą powyżej przytoczonego orzeczenia Sądu Najwyższego był następujący stan faktyczny: skazany na karę pozbawienia wolności P.P., która została wcześniej zawieszona, a następnie zarządzono jej wykonanie, postanowieniem Sądu Okręgowego w K. z 18 września 2014 r. otrzymał zezwolenie na odbywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Od 9 do 14 listopada 2014 r. skazany przebywał poza miejscem swojego zamieszkania, nie uzyskując na tę okoliczność zgody sądu ani nie go zawiadamiając, wobec czego sąd postanowieniem z 17 listopada 2014 r. uchylił wcześniejsze

---

¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2016 r., I KZP 11/16.

² Wyrok Sądu Najwyższego z 21 czerwca 2017 r., I KZP 3/17, «Lex» nr 2334899.

zezwoleń. P.P. został oskarżony o to, że w okresie od 9 listopada 2014 r. do 17 listopada 2014 r. samodzielnie się uwolnił, będąc pozbawionym wolności na mocy wyroku Sądu Rejonowego w K. z 14 października 2008 r. w sprawie za czyn z art. 178a § 1 k.k. i odbywając przedmiotową karę w systemie dozoru elektronicznego na mocy postanowienia Sądu Okręgowego w K. z 18 września 2014 r., tj. popełnienie przestępstwa określonego w art. 242 § 1 k.k. w kumulatywnej kwalifikacji z innymi przestępstwami, które są bez znaczenia z punktu widzenia analizowanego zjawiska. W I instancji oskarżony został uniewinniony od zarzucanego mu czynu z art. 242 § 1 k.k. Apelację od tego wyroku wniósł prokurator, zarzucając obrazę przepisów prawa materialnego w postaci art. 242 § 1 k.k. poprzez błędną jego wykładnię, polegającą na tym, że uwolnienie się z systemu dozoru elektronicznego nie może realizować znamion określonych w tym przepisie. Sąd odwoławczy w toku rozpoznawania apelacji skierował w trybie art. 441 § 1 k.p.k. pytanie prawne do Sądu Najwyższego w sprawie o rozstrzygnięcie zagadnienia „czy oddalenie się skazanego z miejsca odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego może być zakwalifikowane w płaszczyźnie znamion określających czynność sprawczą przestępstwa samouwolnienia się stypizowanego w przepisie art. 242 § 1 k.k.”. W wyniku przekazania zagadnienia prawnego do rozpoznania powiększonemu składowi SN i przejęcia przezeń sprawy do własnego rozpoznania, SN uniewinnił oskarżonego P.P. od zarzucanego mu czynu, stwierdzając jednocześnie, że jego zachowanie zrealizowało znamiona określone w art. 242 § 1 k.k., jednak w tym przypadku zastosowanie znajdzie reguła intertemporalna wyrażona w art. 4 § 1 k.k., nakazująca stosowanie ustawy względniejszej dla sprawcy, co w realiach tego przypadku nie pozwoliło na skazanie P.P.

3. DOZÓR ELEKTRONICZNY W SYSTEMIE PRAWA KARNEGO W POLSCE

Instytucję dozoru elektronicznego po raz pierwszy do polskiego systemu prawnego wprowadziła ustawa z 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie

dozoru elektronicznego³. Zgodnie z jej art. 2 ust. 1 dozór elektroniczny stanowił jeden z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności, polegający na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym przy użyciu aparatury monitorującej, czyli urządzeń elektronicznych oraz instalacji i systemów, które zawierają służące tej kontroli podzespoły elektryczne lub elektroniczne, zwane dalej „środkami technicznymi”, natomiast kontrolowanie to miało na celu przestrzeganie przez skazanego nałożonego na niego przez sąd penitencjarny obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie, jak również obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach lub zakazu zbliżania się do określonej osoby. Kara pozbawienia wolności na podstawie tej ustawy odbywała się za zezwoleniem sądu penitencjarnego, gdy orzeczona kara pozbawienia wolności nie przekraczała jednego roku i nie zachodziła tzw. recydywa specjalna wielokrotna (art. 64 § 2 k.k.), a jest to wystarczające do osiągnięcia celów kary. Udzielając zezwolenia, sąd penitencjarny określał wskazane w ustawie obowiązki w stosunku do skazanego, a także wskazywał przedziały czasu w ciągu doby i tygodnia, w których skazany miał prawo oddalić się z miejsca stosowania dozoru elektronicznego ze względu na ważne okoliczności, takie jak praca lub nauka (art. 10 ust. 1 ustawy). W takim stanie rzeczy dozór elektroniczny funkcjonował do 1 lipca 2015 r., tj. do daty wejścia w życie nowelizacji⁴ kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r. Na jej podstawie dozór elektroniczny przestał być formą wykonywania kary pozbawienia wolności, a stał się formą odbywania kary ograniczenia wolności (art. 34 § 1a pkt 2 k.k.). Szczegóły i sposób odbywania kary ograniczenia wolności w tym systemie regulował rozdział VIIa kodeksu karnego wykonawczego, który został wprowadzony na mocy tej noweli. Zgodnie z art. 43c § 1 k.k.w. dozór elektroniczny w ramach kary ograniczenia wolności wykonywany był jako dozór stacjonarny, a obowiązki skazanego w tym zakresie kształtowały się analogicznie do przypadku

---

³ Tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 142, poz. 960.

⁴ Ustawa z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396).

wcześniejszej regulacji. Regulacja ta została jednak następnie zmieniona na mocy noweli⁵ z 11 marca 2016 r., która uchyliła art. 34 § 1a pkt 2 k.k. i dokonała zmian w obrębie rozdziału VIIa kodeksu karnego wykonawczego, wobec czego dozór elektroniczny przestał być formą kary ograniczenia wolności, a stał się na powrót postacią odbywania kary pozbawienia wolności. *De lege lata* zatem odbywanie kary pozbawienia wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego ma miejsce w ramach dozoru stacjonarnego i odbywa się na zasadach analogicznych do wcześniej obowiązujących. Zgodnie z art. 431a k.k.w. sąd penitencjarny może zezwolić skazanemu na odbycie kary pozbawienia wolności w ramach dozoru elektronicznego, gdy orzeczona kara nie przekracza wymiaru jednego roku i nie jest orzeczona w ramach multirecydywy, jest to wystarczające do osiągnięcia celów kary, skazany posiada miejsce stałego pobytu, a pełnoletnie osoby wspólnie z nim zamieszkujące wyraziły na to zgodę i nie sprzeciwiają się temu warunki techniczne.

4. PRZEDMIOT PRZESTĘPSTWA Z ART. 242 § 1 K.K.

Przestępstwo stypizowane w art. 242 § 1 k.k. umiejscowione zostało w rozdziale XXX kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości”, co zgodnie z regułą, że przedmiot ochrony danego typu można wyinterpretować z tytułu rozdziału, w którym się znajduje⁶, wskazuje na to, że dobrem prawnym chronionym w tym przepisie będzie prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości⁷. Odpowiednikami obecnego uregulowania się przestępstwa potocznie określanego „samouwolnieniem się” w poprzednich polskich regulacjach karnomaterialnych były art. 150 k.k. z 1932 r.⁸ oraz

---

⁵ Ustawa z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 428).

⁶ W. WRÓBEL, A. ZOLL, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 183.

⁷ M. SZEWCZYK, W. ZONTEK, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna, II: Komentarz do art. 212-277d*, red. W. WRÓBEL, A. ZOLL, Warszawa 2017, s. 383.

⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571).

art. 256 k.k. z 1969 r.⁹, które zasadniczo nie odbiegały od dzisiejszego ujęcia tego przestępstwa.

Czynnością wykonawczą zatem określoną w tym typie jest „uwolnienie się”, samemu „będąc pozbawionym wolności na podstawie orzeczenia sądu lub prawnego nakazu wydanego przez inny organ państwowy”. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku na okoliczność tak określonej czynności sprawczej przytacza sformułowane na tym tle tezy orzecznictwa, wedle których: „Przestępstwo samouwolnienia z art. 242 § 1 k.k. jest dokonane z chwilą wyzwolenia się spod kontroli straży (»zerwania więzów straży«), to jest spowodowania stanu, w którym strażnicy muszą podjąć pościg za sprawcą, bo utracili z nim kontakt bezpośredni”¹⁰, oraz że „samouwolnieniem [...] jest wydostanie się poza obręb miejsca zamknięcia lub spod dozoru”¹¹. Ustawa jednak nie posługuje się w art. 242 § 1 k.k. sformułowaniem mówiącym o wyrwaniu się spod straży, ale jedynie o uwolnieniu się od pozbawienia wolności. Zasadnicze więc pytanie sprowadza się do tego, co należy na gruncie tego przepisu rozumieć przez pozbawienie wolności.

Pozbawienie wolności można rozpatrywać w kategoriach formalnych, czyli jedynie orzeczenia pozbawienia wolności, lub materialnych, rozumianych jako stan faktyczny pozbawienia możliwości swobodnego poruszania się¹². Skoro zatem ustawodawca posługuje się sformułowaniem „uwolnienia się od pozbawienia wolności”, a nie uwolnieniem się od „kary pozbawienia wolności”, jak również z faktu odrębnego uregulowania w art. 242 § 2 i § 3 k.k. sytuacji, w których skazany uchyla się od powrotu z tzw. przepustki do zakładu karnego, to stwierdzić należy, że ustawodawca miał na myśli materialne określenie pozbawienia wolności obejmujące „takie formy limitacji wolności osoby, które sprawiają, że nie może ona swobodnie i nieskrępowanie decydować o miejscu swojego

---

⁹ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94).

¹⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 18 września 2003 r., II AKa 230/03, «Lex» nr 82906.

¹¹ Wyrok Sądu Najwyższego z 23 września 1992 r., III KRN 129/92, «Lex» nr 20563.

¹² A. WOJTASZCZYK, W. WRÓBEL, W. ZONTEK, [w:] *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym. System Prawa Karnego*, VIII, red. L. GARDOCKI, Warszawa 2013, s. 668.

pobytu, sposobie organizacji wolnego czasu, regulować rytmu dnia, jest równocześnie poddana określonej dyscyplinie oraz często przymusowej integracji z innymi osobami”¹³. Już Wacław Makowski na gruncie ustawy z 1932 r. pisał, że obiektywnym pozbawieniem wolności osoby będzie jej znajdowanie się pod zamknięciem lub dozorem straży, a jej uwolnienie się będzie uzyskaniem przezeń wolności¹⁴. Odmienny pogląd reprezentował Juliusz Makarewicz na gruncie orzecznictwa Sądu Najwyższego do kodeksu karnego z 1932 r., który twierdził, że: „Dla bytu przestępstwa z § 1 art. 150 k.k. nie jest wymagane, by uwolnienie się osoby pozbawionej wolności nastąpiło z pod zamknięcia, wystarcza, gdy poprzedza je polecenie sądowe lub władzy publicznej, jeżeli dotarło już do świadomości sprawcy”¹⁵. Na gruncie jednak kodeksu z 1969 r. wykształciła się odmienna linia orzecznicza zakładająca konieczność ustalenia faktycznego zamknięcia¹⁶. Charakter taki będzie mieć zatem każda postać izolacji na podstawie orzeczenia sądowego w postaci kary pozbawienia wolności, zastępczej kary pozbawiania wolności, kary aresztu i aresztu wojskowego, tymczasowego aresztowania, zatrzymania, stosowania środka zabezpieczającego i detencji psychiatrycznej¹⁷.

5. KARA POZBAWIENIA WOLNOŚCI W SYSTEMIE DOZORU ELEKTRONICZNEGO

Na tym tle jawi się problem postawiony przed Sądem Najwyższym, jak w świetle powyższych ustaleń należy pojmować karę pozbawienia wolności wykonywaną w ramach dozoru elektronicznego. Orzeczona kara w dalszym ciągu pozostaje karą pozbawienia wolności, nie zachodzi tutaj bowiem rodzaj przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności,

---

¹³ *Ibidem*, s. 668-669.

¹⁴ W. MAKOWSKI, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1933, s. 392-393.

¹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z 7 września 1934 r., III K 610/34, «Lex» nr 378443; por. J. MAKAREWICZ, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 247-248.

¹⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z 1 lutego 1977 r., VI KRN 428/76, «Lex» nr 19250.

¹⁷ W. ZAŁĘWSKI, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna, II: Komentarz. Art. 222-316*, red. M. KRÓLIKOWSKI, R. ZAWŁOCKI, Warszawa 2017, s. 244.

niemniej w razie niewykonywania obowiązków sądu penitencjarnego zezwolenie na odbywanie kary w ramach dozoru elektronicznego może zostać uchylone, co oznacza konieczność odbycia reszty kary w zakładzie karnym. Na gruncie ustawy z 2007 r., mając na względzie konstytucyjne pojęcie pozbawienia wolności, Michał Rusinek stwierdził, że „dozór elektroniczny należy raczej rozumieć jako ograniczenie wolności – dozorowany jest wprawdzie ograniczony w opuszczaniu miejsca stałego pobytu, ale zachowuje wolność kontaktowania się z otoczeniem w inny sposób, a także inne swobody składające się na wolność osobistą”¹⁸. Z uwagi na powrót z dniem 11 marca 2016 r. do stosowania dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary pozbawienia wolności, rozważania te pozostają w całej mierze aktualne¹⁹. Konsekwencją takiego ujęcia dozoru elektronicznego będzie niemożliwość przypisania sprawcy odpowiedzialności z art. 242 § 1 k.k. w razie obejścia dozoru, natomiast odmienne stanowisko byłoby sprzeczne z *ratio legis* przepisu, który „dotyczy najbardziej dotkliwych dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości stanów faktycznych, w których najdalej idąca forma ingerencji w wolność człowieka zostaje przełamana jego własną decyzją. Chodzi o uwolnienie się spod pozbawienia wolności, a nie spod warunków mających odmienny charakter i będących niejako substytutami faktycznego pozbawienia wolności, na rzecz resocjalizacji i realizacji pewnej szansy dla sprawcy. Czym innym jest bowiem zniweczenie decyzji o pozbawieniu wolności, a czym innym naruszenie warunków tego pozbawienia”²⁰.

Słusznie zauważa Mikołaj Małecki, że na gruncie podanych wyżej przykładów form pozbawienia wolności zasadniczo odmiennie jawi się wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Pozbawienie wolności w kontekście art. 242 § 1 k.k. jest gatunkowo czymś innym od pozbawienia wolności w rozumieniu art. 32 pkt 3-5 k.k., zakłada bowiem „fizyczne pozbawienie danej

---

¹⁸ M. RUSINEK, *Ustawa o dozorcze elektronicznym*, Warszawa 2010, komentarz do art. 2, teza nr 5.

¹⁹ K. DĄBKIEWICZ, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz do nowelizacji 2016*, Warszawa 2016, komentarz do art. 43a, teza nr 3.

²⁰ A. WOJTASZCZYK, W. WRÓBEL, W. ZONTEK, *op. cit.*, s. 674-675.

osoby możliwości lokomocyjnych w wybranym przez siebie kierunku i w dowolnym czasie, polegające np. na zamknięciu jej w celi aresztu czy więzienia, umieszczenie na określonym terenie przeznaczonym do odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego lub otwartego, którego nie wolno z własnej woli opuszczać, czy staniu się przedmiotem konwoju w drodze do lub z sądu pod nadzorem funkcjonariuszy policji”²¹. Dozór elektroniczny tymczasem ze swej istoty polega na wypuszczeniu skazanego z zakładu karnego i stanowi tym samym przeciwieństwo izolacji, w ramach której podstawowym elementem jest funkcja odosobnienia²². Co prawda osoba dozorowana pozostaje w dalszym ciągu pod kontrolą państwa poprzez system nadajników i odbiorników elektronicznych, to jednak system ten przestaje być dla skazanego dolegliwością²³. Uzyskuje bowiem możliwość swobodnego decydowania o swoim postępowaniu w zakresie, w jakim nie pozostaje ono sprzeczne z warunkami dozoru elektronicznego, i pod tym względem zasadniczo różni się od pozbawienia wolności, które swym zakresem obejmuje większość dziedzin życia człowieka²⁴. Istotnym elementem różnicującym te dwie formy „kary” jest także fakt, że osoba dozorowana nie pozostaje bezpośrednio pod „strażą” funkcjonariusza odpowiednich służb – w tym więc sensie nie jest też możliwe „wyrwanie się spod więzów straży”, co stanowiło istotę przestępstwa samouwolnienia się w myśl wcześniej przywołanego orzecznictwa. Teodor Szymanowski zauważa ponadto, że celem stosowania dozoru elektronicznego jest uniknięcie nadmiernego stosowania kary pozbawienia wolności z jednoczesnym oddziaływaniem na skazanego i zachowaniem pewnej dlań dolegliwości²⁵. Poglądy co do izolacyjnego

---

²¹ M. MAŁECKI, *Samouwolnienie się od dozoru*, <https://dogmatykarnisty.blogspot.com/2016/12/samouwolnienie-sie-od-dozoru.html>, dostęp 25 kwietnia 2018 r.

²² *Ibidem*.

²³ K. MAMAK, *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia (art. 242 § 1 k.k.)*, «Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych» 3/2017, s. 102.

²⁴ *Ibidem*, s. 28-29.

²⁵ T. SZYMANOWSKI, *System dozoru elektronicznego w wykonywaniu kary pozbawienia wolności*, «Palestra» 71.6/2016, s. 15.

charakteru dozoru elektronicznego powołujące się na rozbudowany nadzór poczynąń skazanego i społeczną ich dolegliwość²⁶ są nietrafne. Rację ma Kamil Mamak, który twierdzi, że fakt nadzoru nie przesądza o izolacyjnym charakterze kary²⁷. Forma nadzoru występuje bowiem przy każdym rodzaju sankcji karnej, nawet przy grzywnie i ograniczeniu wolności, a mimo to kary te w sposób oczywisty nie mają charakteru izolacyjnego. Kamil Mamak twierdzi, że: „Dozór elektroniczny w takim rozróżnieniu jest karą pozbawienia wolności – ze względu na miejsce normatywne nadane mu przez ustawodawcę, jednak nie jest faktycznym »pozbawieniem« wolności – gdyż jak wskazano, nie spełnia pewnego minimum dolegliwości, który wiąże się z karą pozbawienia wolności, a także sam ustawodawca uznaje go za coś alternatywnego dla pozbawiania wolności. Dozór elektroniczny nie jest więc faktycznie pozbawieniem wolności, a jedynie formalnie znajduje się w takim miejscu systemu prawnego”²⁸. Stanowisko to uznać należy za słuszne. Odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie zmienia jej istoty z punktu widzenia prawa karnego – jej zatarcie następuje na ogólnych zasadach przewidzianych dla pozbawienia wolności (art. 107 § 1 k.k.), natomiast w toku jego stosowania do skazanego mogą znaleźć zastosowanie przepisy o warunkowym zwolnieniu²⁹. Mimo tego jednak dozór elektroniczny nie spełnia przesłanki faktycznej pozbawienia wolności, ponieważ nie spełnia minimum dolegliwości wymaganych dla pozbawienia wolności, przez co stanowi atrakcyjną dla skazanego alternatywę zakładu karnego i w swej istocie bliższe jest środkiem probacyjnym przewidzianym w kodeksie karnym.

---

²⁶ K. ZAWIŚLAN, *Dozór elektroniczny: izolacja czy iluzja?*, «Państwo i Społeczeństwo» 4/2014, s. 12.

²⁷ K. MAMAK, *op. cit.*, s. 30.

²⁸ *Ibidem*, s. 30.

²⁹ K. POSTUŁSKI *Komentarz do niektórych przepisów ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, w zakresie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U.16.428)*, «Lex» 2016, komentarz do art. 43a k.k.w., teza nr 11, dostęp 25 kwietnia 2018 r.

Rozważania Sądu Najwyższego w wyroku I KZP 3/17 zmierzają jednak w innym kierunku. Co prawda SN uniewinnił w tym zakresie oskarżonego, jednak powołał się przy tym na względy intertemporalne (art. 4 § 1 k.k.), uchylając się tym samym od udzielenia odpowiedzi na przedstawione zagadnienie prawne. Wynika jednak z tego, że zdaniem Sądu Najwyższego zachowanie oskarżonego polegające na samowolnym oddaleniu się z miejsca dozoru elektronicznego wypełnia znamiona przestępstwa z art. 242 § 1 k.k., w przeciwnym bowiem razie podstawę do uniewinnienia stanowiłyby ustalenia odnoszące się *in meriti* co do postawionego zagadnienia. W tym zresztą kierunku zmierzały wnioski prokuratora Prokuratury Krajowej o wydanie uchwały o treści: „Bezprawne uchylanie się skazanego od wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego wyczerpuje znamiona przestępstwa z art. 242 § 1 k.k.”, jak również motywy Sądu Najwyższego zawarte w postanowieniu I KZP 11/16 o przekazaniu zagadnienia powiększonemu składowi sądu. Ze wskazanych jednak powyżej argumentów wynika, że nie jest dopuszczalne przyjęcie kwalifikacji prawnej z art. 242 § 1 k.k. do zarzucanego oskarżonemu czynu. Na marginesie należy zauważyć, że jest niezrozumiałe stosowanie w realiach sprawy przez SN reguł intertemporalnych i z tych przyczyn uniewinnienie oskarżonego. Co prawda zarzucany mu czyn został popełniony w okresie od 9 do 14 listopada 2014 r., a więc w okresie obowiązywania odrębnej ustawy o dozorcze elektronicznym, niemniej na podstawie art. 14 ust. 1 noweli lutowej w stosunku do osób nią objętych stosowano przepisy dotychczasowe. Skoro zatem ani w ustawie z 2007 r. o systemie dozoru elektronicznego, ani w rozdziale VIIa kodeksu karnego wykonawczego w brzmieniu nadanym nowelą lutową nie było żadnych przepisów przewidujących odpowiedzialność karną za niestosowanie się do dozoru elektronicznego, to niezrozumiałe jest mówienie w tym przypadku o względności którejs z tych ustaw dla sprawcy. Co prawda w okresie od 1 lipca 2015 r. do 15 kwietnia 2016 r. dozór elektroniczny nie był formą wykonywania kary pozbawienia wolności, lecz kary ograniczenia wolności, to jest to irrelevantne z punktu widzenia odpowiedzialności karnej oskarżonego, bowiem sama nowela lutowa, która dokonała tej zmiany, nakazywała w stosunku do skazanych stosowanie dotychczasowych przepisów. Odpowiedzialność taką jednak należało i tak wyłączyć z uwagi na brak realizacji znamion czynu określonego w art. 242 § 1 k.k.

6. ZAKOŃCZENIE

Z przedstawionych powyżej argumentów wynika, że należy wyłączyć odpowiedzialność karną osoby, która samowolnie nie stosuje się do rygorów dozoru elektronicznego za przestępstwo tzw. samouwolnienia się na gruncie art. 242 § 1 k.k. Kwalifikowanie takiego zachowania jako czynu z art. 242 § 1 k.k. stanowi wyraz niedopuszczalnej w prawie karnym wykładni rozszerzającej na niekorzyść oskarżonego. W tym jednak miejscu można by rozważyć odpowiedzialność sprawcy takiego czynu za przestępstwo określone w art. 244 k.k. w zakresie, w jakim dotyczy niestosowania się do orzeczonego przez sąd zakazu opuszczenia określonego miejsca pobytu bez zgody sądu. Co ciekawsze, sankcja karna za ten czyn jest surowsza od tej przewidzianej za „samouwolnienie się”, która przewiduje karę grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do dwóch lat, podczas gdy czyn z art. 244 k.k. zagrożony jest karą pozbawienia wolności od trzech miesięcy do pięciu lat. Co prawda wymienione w art. 244 k.k. nakazy i zakazy odpowiadają treści odpowiednich środków karnych z art. 39 k.k., jednak *explicite* przepis nie stanowi, że stosuje się go jedynie do tych środków. Natomiast kara pozbawienia wolności z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego w swej istocie jest zakazem opuszczenia określonego miejsca pobytu poza wypadkami wskazanymi w ustawie. Dostrzegając jednak w tym zakresie wątpliwości, jak również fakt, że takie działanie sprawcy z pewnością stanowi czyn społecznie karygodny, a przy tym niemożliwe jest przypisanie odpowiedzialności za przestępstwo z art. 242 § 1 k.k., pożądane jest, aby kwestia ta została w sposób jednoznaczny uregulowana przez ustawodawcę.

PRZESTĘPSTWO SAMOUWOLNIENIA SIĘ. UWAGI NA TLE ORZECZEŃ
SĄDU NAJWYŻSZEGO O SYGN. I KZP 11/16 ORAZ I KZP 3/17

Streszczenie

Problematyka przedstawiona w artykule dotyczy kwestii odpowiedzialności karnej skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności

z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, który w okresie jej odbywania oddała się samowolnie z miejsca jej wykonywania lub też w inny sposób dokonuje obejścia zabezpieczeń. W związku z tym powstało zagadnienie prawne, które zostało przedstawione Sądowi Najwyższemu i które dotyczyło możliwości kwalifikowania takiego zachowania z art. 242 § 1 k.k. przewidującego odpowiedzialność karną za przestępstwo tzw. samouwolnienia się. W wyroku SN stanął na stanowisku, że co do zasady taka kwalifikacja prawna czynu sprawcy jest dopuszczalna, z czym jednakże nie można się zgodzić, ponieważ pojęcie „uwolnienia się od pozbawienia wolności” na gruncie art. 242 § 1 k.k. wykładać należy wąsko, tzn. obejmuje ono jedynie sytuacje faktycznego pozbawienia wolności. Tymczasem stosowanie dozoru elektronicznego stoi w sprzeczności z tak określonym pozbawieniem wolności.

ABSCONDING AS AN OFFENCE: COMMENTS IN THE CONTEXT
OF JUDGMENTS I KZP 11/16 AND I KZP 3/17 HANDED DOWN
BY THE POLISH SUPREME COURT

Summary

This article is on the criminal liability of a convicted person who absconds or evades the security system in any other way while serving a prison sentence in which an electronic surveillance system is used to monitor his whereabouts. A legal issue which arose in this connection was presented to the Supreme Court of the Republic of Poland, for a decision whether it was admissible to bring charges on the grounds of Art. 242 § 1 of the Polish Criminal Code against a prisoner who absconded in such circumstances. The Supreme Court's verdict confirmed admissibility in principle. However, this interpretation is not fully acceptable because the concept of "absconding from a prison sentence" as defined under Art. 242 § 1 of the Polish Criminal Code must be understood in the strict sense, viz. it is applicable to imprisonment in the traditional sense, while the use of an electronic monitoring system stands at odds with this definition of imprisonment.

Słowa kluczowe: dozór elektroniczny; samouwolnienie się; znamiona czynu zabronionego.

Keywords: electronic monitoring; absconding; the constituent elements of an offence.

Literatura:

- DĄBKIEWICZ K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz do nowelizacji 2016*, Warszawa 2016, komentarz do art. 43a k.k.w., s. 207-211.
- Kodeks karny. Część szczególna, II: Komentarz do art. 212-277d k.k.*, red. W. WRÓBEL, A. ZOLL, Warszawa 2017, *Komentarz do art. 207 k.k.*, s. 382-395.
- Kodeks karny. Część szczególna, II: Komentarz. Art. 222-316*, red. M. KRÓLIKOWSKI, R. ZAWŁOCKI, Warszawa 2017, komentarz do art. 242, s. 242-248.
- MAKAREWICZ J., *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, komentarz do art. 150 k.k., s. 247-249.
- MAKOWSKI W., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1933, komentarz do art. 150, s. 390-394.
- MAŁECKI M., *Samouwolnienie się od dozoru*, <https://dogmatykarnisty.blogspot.com/2016/12/samouwolnienie-sie-od-dozoru.html>, dostęp 25 kwietnia 2018 r.
- MAMAK K., *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia (art. 242 § 1 k.k.)*, «Zasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych» 3/2017, s. 7-39.
- POSTULSKI K., *Komentarz do niektórych przepisów ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, w zakresie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U.16.428)*, komentarz do art. 43a k.k.w., «Lex» 2016, dostęp 25 kwietnia 2018 r.
- Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym. System Prawa Karnego*, VIII, red. L. GARDOCKI, Warszawa 2013, s. 666-667.
- RUSINEK M., *Ustawa o dozorze elektronicznym*, Warszawa 2010, komentarz do art. 2, s. 17-36.
- SZYMANOWSKI T., *System dozoru elektronicznego w wykonywaniu kary pozbawienia wolności*, «Palestra» 71.6/2016, s. 14-19.
- WRÓBEL W., ZOLL A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.
- ZAWIŚLAN K., *Dozór elektroniczny: izolacja czy iluzja?*, «Państwo i Społeczeństwo» 4/2014, s. 11-24.